

Demokrasi, Piyasa Ekonomisi ve Liberal Düşünce Geleneği

Enver Alper Güvel*

Bir Kavram Olarak Demokrasi'yi Tarif Sorunu

Demokrasi, Antik Yunan uygarlığından başlatılan yaklaşık 2500 yıllık tarihinden bu yana henüz kesin ve herkesçe kabul gören tanımına ulaşamayan bir kavramdır. Neredeyse büyülmüş bir imaj taşımasına ve politik sisteme ilişkin en yüce insan idealini temsil etmesine rağmen günümüz dünyasında demokrasi kavramının tanımında tam bir birlik yoktur (Şaylan-1981/36; Talas-1970). İkinci Dünya Savaşı izleyen yıllarda Unesco tarafından yaptırılan bir araştırmada yüz kadar Doğulu ve Batılı bilim adamının demokrasi ile ilgili görüşlerine başvurulmuş ve hiçbirinin demokrasiye karşı olmadığı ortaya konmuştur. Ancak, araştırma sonucuna göre, demokrasi, çeşitli politik sistemleri ve sosyal organizasyonları savunan kişiler tarafından bütün bu sistem ve organizasyonların ideal görüşü olarak nitelendirilmiştir (Mayo-1964/17).

Aslında demokrasinin bu derece olumlu bir kavram olarak algılanmasının geçmiş olduğu yeni bir şeydir. 18. yüzyılın sonlarına değin çoğu kimse ve özellikle de iyi eğitim görmüş kesimler ile yöneticiler demokrasiye itibar etmemişlerdir. Kavramın bir kelime ve sistem olarak

isim yapması 19. yüzyıl sonlarında olanaklı olabilmiş, I. Dünya Savaşı'ndan sonra da büyük bir dalga halinde bütün dünyayı kaplamıştır. Ancak tarifinin yapılamayışı ve müphemliği nedeniyle kavramı kullananlar, genellikle, demokrasiye kendi dünya görüşlerinin ve ideolojilerinin değerlerini izafe etmektedir. Bir anlamda politik görüşlerinin meşrulaştırıcısı olarak demokrasi kavramının olumlu etkisine sığınmaktadır. Öyle ki, otoriter nitelikteki sistemler dahi demokratik olarak takdim edilebilmektedir (Mayo-1964/21). Buchanan'ın da belirttiği gibi demokrasi, olumlu çağrışım yapan bir kavram olması itibarıyla, günümüzde "yapısı, amaç ve işleyişi yönüyle geniş bir çeşitlilik gösteren politik rejimlerin betimlenmesinde kullanılmaktadır" (Buchanan-1985/248). Burns' tan aktarırsak, "demokrasi kadar gevşek, demokrasi kadar çeşitli tanımları yapılan pek az sözcük vardır... Demokrasi neredeyse herkese her şeyi verecek bir şey anlamına gelir olmuştur"(Burns-1984/4). Adeta her kesim, demokrasi kavramına kendi ideallerini zorla sokuşturmaya çalışmaktadır¹.

Bir Yönetim Biçimi Olarak Demokrasi

Bütün bu zihin karmaşasına rağmen, yine de demokrasinin bazı belirleyici unsurlarından söz edilebilmektedir: Örneğin Eski Yunan'da, hükümet ve devletler, politik kararları alan-

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi

ların sayısına bakılarak üç gruba ayrılmıştır: Eğer bütün vatandaşlar ya da belirli bir çoğunluk nihai kamusal kararı alıyorsa sistem demokrasidir. Eğer tek bir kişi karar veriyorsa monarşi ya da daha kötü biçimiyle tiranlık söz konusudur. Bir azınlığın karar verme yetkisine sahip olduğu durumda ise sistem aristokrasi ya da yozlaşmış haliyle oligarşidir (Mayo-1964/23).

Kavramın modern kullanımı ise 18. yüzyılın sonlarına doğru batı dünyasında gerçekleşen devrimci değişimlere bağlıdır. Özellikle de 20. yüzyılın ilk yarısında demokrasi kavramı üzerine yoğun tartışmalar yapılmıştır. Huntington'a göre bu tartışmalarda üç genel yaklaşım ortaya çıkmıştır (Huntington-1993/3-4): Bu yaklaşımlarda demokrasi,

- 1- Yönetimin otoritesinin kaynaklarına,
- 2- Yönetimin hizmet ettiği amaçlara,
- 3- Yönetimin kuruluşundaki usullere göre tanımlanmaktadır.

Huntington'a göre demokrasi kavramının 'ciddi belirsizlik sorunları' içermesi, yönetimin otoritesinin kaynağına (halkın iradesi) ya da hizmet ettiği amaçlara (ortak iyilik) göre tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. İdealist, ütopyacı ya da akılcı (rationalist) nitelikteki bu tür tanımların sakatlığı ilk olarak Schumpeter tarafından açıkça ortaya konmuştur. Bu yaklaşımların savunucuları ile Schumpeter arasında süren tartışmalar 1970'lerde bitmiş ve Schumpeter kazanmıştır:

Schumpeter, 'başka bir demokrasi kuramı' olarak adlandırdığı kuramında, daha ampirik, kurumsal ve betimsel bir yaklaşım benimseyerek demokrasiyi, 'yönetimin kuruluşundaki usullere' göre tanımlamaktadır. Ona göre demokrasi bir politik yöntem, yani politik (yönetimsel ve hukuksal) kararlara varmak için düzenlenen bir kurumlaşma tipidir. Bireylerin, politik kararlara varabilmek için, yarışmacı bir mücadele ile halkın oylarını elde ettikleri bir

kurumsal düzenlemedir. Bu nedenle kendi içinde bir amacı olamayacaktır. Belirli tarihsel koşullar altında sebep olduğu kararlara karşı ilgisizdir. Bu özellik onu tanımlamaya çalışanların başlangıç noktası olmalıdır (Schumpeter-1950/220).

Böylece bir yönetim biçimi olarak demokrasi, iktidar sahiplerinin statü, zenginlik, güç, bilgi ya da bir sınav sonucu belirlendiği politik sistemlerden ayrılmaktadır. Bu yaklaşıma göre demokrasinin ayırt edici niteliği, iktidar sahiplerinin belirlenmesinde tek yöntem olarak 'yarışmacı seçimlere' dayanmasıdır... Açık, serbest ve dürüst seçimler demokrasinin özünü, olmazsa olmaz koşuludur. Demokratik olmayan ülkelerin tek ortak özelliği seçim yarışmasının ya da yaygın ölçüde seçime katılmanın olmamasıdır... Seçimlerden çıkan hükümetlerin beceriksiz, yiyici, kısa görüşlü, sorumsuz ya da özel çıkarların egemenliğinde olması o hükümetleri arzu edilmez kılacak, ancak demokrasiye aykırı kılmayacaktır. Buna karşılık, çoğunluğun oyu ile seçilenlerin üzerinde kollektif kararlar alabilen 'hakim güç odakları' ya da askeri darbeler gibi istikrarsızlıkların bulunması, sistemin demokratiklik niteliğini zayıflatacak ya da ortadan kaldıracaktır (Huntington-1993/3-4, 7-8).

Özetle demokrasi, bir hayat tarzı ya da sosyal ve ekonomik nitelikli bir düzen değildir (Yayla-1993/231). Bir politik yönetim biçiminden ibarettir. Demokrasiyi tanımlarken 'iyi hükümet' ve 'iyi politik sistem' gibi ideal ifade eden terimlerle işe başlamak, demokrasi tanımını benimsenen ideallerle sonuçlandırmak, kuramın içeriğini göz ardı etmek anlamına gelecektir. Demokrasinin biçimsel karakteristiği Liberalizmle karşılaştırıldığında daha net anlaşılmaktadır.

Demokrasi (ya da Demokratizm) ve Liberalizm

Demokrasi ve Liberalizm genellikle hatta bazen de özellikle birbirine karıştırılmaktadır.

Örneğin demokrasi kavramının gevşekleştirildiğinden bahseden Burns, demokrasinin tarihsel süreç içerisinde ikiye ayrıldığını belirtmektedir (Burns-1984/4-5): Dar anlamda demokrasi ve geniş anlamda demokrasi.

Dar anlamda demokrasi “çoğunluk yönetimi ilkesine dayanan bir yönetim sistemi”dir. Buna göre “çoğunluğun iradesi,...politik alanda neyin doğru olduğuna karar veren bir yargı”tır. Çoğunluğun sınırlandırılmamış gücüne dayanan bu yaklaşım, Rousseau tarafından geliştirilen demokrasi anlayışına karşılık gelmektedir. Sartori’ya göre, demokrasinin 18. yüzyıldaki kurucu babalarının referansları çağdaş Liberal Demokrasi değil, Antik Yunan demokrasisidir. Atina demokrasisi değil, İsparta ve Roma demokrasileridir. Bu düşünürlerin demokrasi anlayışında bugün demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak kabul gören ‘düşünce ve çıkarların çeşitliliği’ esaslarına yer yoktur, temel postulatları birlik ve ittifaktır (unity and unanimity) (Sartori-1976/14). Bu birlik ve ittifak ise çoğunluğun sınırsız iradesi etrafında gerçekleşmektedir.

Geniş anlamda demokrasi ise John Locke'un öğretileriyle biçimlenmiştir. Bu görüş, tüm erkin bir elde toplanmasını tehlikeli görmekte ve bu nedenle tek doğru yönetimin “sınırlı yetkeye sahip olan yönetim” olduğu ilkesine dayanmaktadır. Buna göre “bir otokratın ... ya da bir aristokratın mutlak erkine ne kadar güvenilirse, çoğunluğun mutlak erkine de o kadar güvenilmelidir. Tüm yönetimler, hem azınlıkların hem de bireylerin korunması için, frenleme ve sınırlama yöntemleriyle denetim altına alınmalıdır. Bu sınırlamaların bir bölümü erkin kötüye kullanılmasını önlemek için başvurulacak mekanik yöntemler biçimindedir. Daha büyük bölümü ise vatandaşlık hakları ve kişisel haklar için verilecek güvencelerden oluşur. John Locke bu hakları doğal hukukun temel öğeleri olarak görmüştür. John Stuart Mill, bunların uygarlığın gelişmesi için mutlak olarak gerekli haklar olduğunu düşün-

müştür. Buna göre demokrasi düzenden çok özgürlükle ilgilidir ve bireyin dokunulmazlığına da hiç değilse toplumun çıkarı kadar önem vermektedir.

Burns'un geniş anlamda demokrasi kavramı, açıkça görüldüğü gibi aslında Liberal Demokrasi'dir. Ayrımın bu yönde yapılması durumunda demokrasi kavramı üzerindeki bulanıklıklar da bir ölçüde giderilebilecektir. Buna rağmen Burns'un, kafa karıştıracak biçimde 'geniş anlamda demokrasi' ifadesini kullanması düşündürücüdür. Bu belirsiz tutum, liberal düşünürler dışındaki demokrasi tanımlamalarında oldukça yaygındır.

Hayek, bu kavram karışıklığını ortadan kaldırmak amacıyla dar anlamda demokrasiyi Demokratizm, geniş anlamda demokrasiyi biçimlendiren değerlerin kaynağını ise Liberalizm olarak nitelendirmektedir (Hayek-1978/161; Nishiyama and Chiaki-1984/364). Ona göre Voltaire, Rousseau, Condorcet gibi Fransız düşünürleri ve Fransız İhtilalini, Bentham gibi 19. yüzyıl İngiliz düşünürlerini ve İngiliz Liberal Partisi'nin görüşlerini etkileyen düşünce geleneği, demokratizmdir. Onlar çoğunluğun gücünün sınırsızlığı ilkesinden hareket etmiş ve hükümet gücünün kimin elinde olacağıyla ilgilenmişlerdir. Buna karşılık liberal düşünce geleneğinin temel ilkesi yasal güvence altında bireysel özgürlüktür. Bu temel ilke üzerinde yükselen liberalizm bireysel temel hak ve özgürlüklerin doğal ya da pozitif nitelikli hukuk kurallarıyla koruma altına alınması üzerinde durur. Yönetim sisteminin (demokrasi, aristokrasi, monarşi) biçimi ne olursa olsun, kanunlarla, hukuk kurallarıyla sınırlandırılmasını esas alır.

Demokrasi ile Liberalizm Arasındaki Farklar

Hayek'e göre, demokrasi ile liberalizm arasında bazı temel farklar vardır. Bunlardan ilki yasaların tanımına ve yapımına ilişkin

farklılardır. İkincisi ise egemenlikle ilgilidir.

Yasaların tanımı ve yapımına ilişkin farklar: Buna göre, demokrasi (demokratizm), daha çok yasaların nasıl yapıldığıyla ilgili olup, kanunların içeriğiyle ikinci derecede ilgilidir. Demokrasi'nin yasa yapma formülü, çoğunluk iradesidir. Bu formülün temelinde Güçler Ayrılığı, Genel İrade ve Hukuksal Pozitivizm ilkeleri yatmaktadır. Demokratizm kuramı çerçevesinde *Güçler Ayrılığı* ilkesi, yasama ve yürütme güçlerini tek bir mecliste toplamaktadır. Bu durum, uygulamada hem yasama hem de yürütme faaliyetlerini çoğunluğun temsilcilerinin eline vermiştir. Ancak Demokrasi kuramının günümüzde de süren bu yanlış kavramlaştırmasının temelinde Güçler ayrılığı ilkesinin bu tarz uygulanışından çok, Rousseau'nun Genel İrade (popular will) kavramı yatmaktadır. Meclis iradesinin halkın iradesini temsil ettiği düşüncesi sonuçta, temsilciler meclisinden çıkan her kararın herkesi bağlayıcı yasalar olarak düşünülmesine yol açmıştır. Demokrasi kuramcılarını yüzyılı aşkın bir süredir meclis çoğunluğunun her arzusunun aynı zamanda adil (just) olduğunu öğretmektedir. *Hukuksal pozitivizm, kanunun adalet (justice) kavramına bağlı olmadığını aksine adil olanı kanunun belirlediğini söyleyerek* bu görüşe hizmet etmiştir. Yasama ve yürütme güçlerini tek bir mecliste birleştiren Güçler Ayrılığı, Genel İrade ve Hukuksal Pozitivizm ilkeleri çerçevesinde yasa yapımının esası (intrinsic) ve sınırsız olarak temsilciler meclisinin tekeline verilmesi sonucunda yasama organından geçen her şeye yasa denmiştir. Hukuksal pozitivizm, öte yandan yasama fonksiyonunun yürütme organının kontrolüne girmesine de yol açmıştır. Bütün bunlar, yasama organının klasik anlamda kanunları en uygun yapmayı olanaklı kılacak biçimden çok, hükümetin etkinliğini artıracak biçimde örgütlenmesine yol açmıştır. Hayek yürütme organının, kanunlar üzerinde, icraatına uygun yönde tasarrufta bulunma gücü kazandığı bu durumu "*hukuksuz hükümet*" olarak nitelen-

dirmektedir. Kısacası temsili hükümetin ilk kuramcılarının 'yasa'yı bu derece dar tanımlaması, sonuçta Hukukun Üstünlüğü ilkesini tahrip etmiştir (Hayek-1978/98-115; Yayla-1993/230).

Buna karşılık liberalizm yasaların içeriğine büyük önem verir. Yasa yapma yöntemi olarak çoğunluğun fikrinin mutlak belirleyici olması yöntemini reddeder. Demokratik politik katılım sürecini kabul etse de, çoğunluğun ya da temsilcilerinin yaptığı kanunların zorunlu olarak 'iyi' olacaklarını kabul etmez (Yayla-1993/231).

Egemenlikle ilgili farklar: Demokrasi temelde egemenliğin kimde olduğuyla, kimlerin yönettiğiyle ilgili olan ve bu konuyu gündemin başına oturtan bir öğretilerdir. Buna karşılık liberalizm, egemenlik kimin elinde olursa olsun, kim tarafından kullanılırsa kullanılsın, nasıl kullanıldığı ve yöneticilerin nasıl ve ne dereceye kadar yönettiği ile ilgilidir. Demokrasi yönetilenlerin nasıl seçildiğini, hangi yöntemlerle işbaşına getirileceğini belirlerken, liberalizm bu yöneticilerin hangi sınırlar içinde, ne gibi kayıtlar ve sınırlamalar altında yönetebileceğini, özellikle de yönetim esnasında neleri yapamayacağını belirler (Yayla-1993/230). Bu özellik Niskanen tarafından şöylece açıklanmaktadır (Niskanen-1978/159):

"*Herhangi bir toplum ortak bir kurallar ve kanunlar manzumesine tâbi olan insan grubu olarak tanımlanır. Bir liberal toplum ise, bireylerin, kuralları dayatan (yönetici) birimlerin, kurallar dışındaki bireyler ve birimlerin zorlayıcı eylemlerinin maliyetleri toplamını minimize eden ve toplumdaki bireylere eşit olarak uygulanan kurallar bütünüyle karakterize edilir... Bir demokrasi ise, nüfusun, kuralları ve yönetici birimi seçmede asıl yetkiye sahip olduğu toplumu ifade eder. Buna göre, bir liberal demokrasi, liberal kuralların demokratik süreç içerisinde seçildiği bir toplumdur. Bir liberal toplum devlete ihtiyaç du-*

yar ama spesifik bir devlet şekli ima etmez. Bir demokratik devlet de liberal kuralların seçileceğini garanti etmez”.

Demokrasi, Totalitarizm ve Sosyalizm

Kavramları anlamamanın en kolay yolu karşıtlarını ortaya koymaktır. Bu çerçevede Hayek demokrasinin ve liberalizmin karşıtlarını sırasıyla otoriterizm ve totaliterizm (ya da despotizm) olarak belirtmektedir (Nishiyama and Leube-1984/364; Yayla-1993/189, 228; Yayla-1993/62). Bu ayrım çerçevesinde demokratik bir iktidar totaliter, liberal bir yönetim ise otoriter olabilecektir. Ya da otoriter bir yönetim demokratik olamayacak ancak liberal olabilecektir (bkz. Huntington-1993). Hukukun üstünlüğü ilkesine dayanan, bireysel özgürlüğü yasal güvence altına alan bir politik sistem, yönetim biçimi otoriter de olsa liberaldir. Bununla beraber, Liberal bir yönetim hiçbir zaman despotik ve totaliter olamayacaktır. Buna karşılık egemenliğin halkta olduğu ve kanunların halkın temsilcisi parlamento tarafından yapıldığı ancak içeriği belirlenmemiş bir demokratik rejim de despotik olabilir. Demokratik sisteme ve sınırlandırılmamış bir çoğunluk idaresine karşı duyulan korku, çoğunluğun, kudret ve iktidarı seçimle popüler bir diktatöre, halk tarafından idareyi halk için idareye çevirecek bir kesime ya da kişiye teslim edebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu durumda çoğunluk adına hareket eden fakat muhalefete izin vermeyen ve halkın rızasını elde edebilen fanatik bir azınlık sistemi, Prof. Talmon'un kavramlaştırmasıyla bir 'totaliter demokrasi' ortaya çıkabilecektir (Mayo-1964/156-157). Niskanen totaliter demokrasiyi "seçmenlerin veya temsilcilerin çoğunluğunun yürürlükteki bir anayasanın, oy verme hakkı ve seçim kuralları dışında, bütün şartlarını değiştirebilmeleri" olarak tanımlamaktadır (Niskanen-1978/159).

Çoğunluğun iradesine yönelik bu kaygılar Eski Yunan'dan bu yana mevcuttur. Bu kaygı-

ların en önemlilerinden biri, demokrasinin er ya da geç sosyalizme götüreceği düşüncesidir. Mesela Aristo'ya göre "demokrasi...eşit mülkiyet isteği de getirecektir"(Parkinson-1993/166). Mayo'ya göre de " çoğunluğun (avamın, <büyük canavarın>) hali vakti yerinde olanların mülklerini zaptedeceği korkusu, tarihte çoğunluk ilkesine karşı duyulan korkunun en devamlı sebebidir (Mayo-1964/157). Hayek de, hükümet gücünün sınırlandırılması yerine çoğunluğun gücünün sınırlandırılmamasını idealize eden Voltaire, Rousseau gibi düşünürlerin ve Fransız ihtilalinin temsil ettiği düşünce geleneğinin sosyalizme kaynaklık ettiğini vurgulamıştır (Nishiyama and Leube-1984/364).

Sınırsız Demokrasilerin Çıkmazı: Oy-Çıkar Alışverişi

Modern politik kurumların yapısının piyasa ekonomisini tehdit eden hatalı politikalar ürettiği gibi hatalı politikaların sürdürülmesine yol açan mekanizmalara da sahip olduğu giderek daha çok vurgulanmaktadır. Hayek'e göre bunun en önemli nedeni çoğunluğun desteğine dayanan ve adeta sınırsız güce sahip olan hükümetin, çoğunluğun sürekli desteğini güvence altına almak için sınırsız gücünü ekonomik gereklerden çok çeşitli özel çıkarların hizmetinde kullanmasıdır. Zira, halk kitlesinin piyasa sisteminden yana ve hükümet müdahalesine karşı olduğu bir toplumda bile, normal olarak, grupların büyük bir kısmı kendi çıkarlarına bir istisna yapılması arzusundadır. Bu sosyo-politik şartlar altında güç sahibi olmayı ve bunu korumayı ümit eden bir politik partinin, gücünü, belirli grupların desteğini satın almada kullanmaktan başka bir seçeneği yoktur. Eğer özel çıkarlarına yönelik sözler verecek belirli grupların desteğini satın alamazsa çoğunluğun desteğini elinde tutamayacağı açıktır. Aynı şekilde, bir devlet adamı, kendini tamamen toplumun çıkarına adanmış olsa bile, kendisince toplum açısından önem arzeden işleri başarabilmek için ihtiyaç duyduğu ço-

ğunluk desteğini, ancak belirli özel çıkarları tatmin ederek sağlayabilecektir (Hayek-1978/107-108).

Galbraith, Batı demokrasilerinde çoğunluğun değil belirli özel çıkar gruplarının belirleyici ve yönlendirici olduğunu şöyle ifade etmektedir (Galbraith-1989/310-311):

“Bizim sistemimiz seçmene yetki verir. Bu arada hiç kuşkunuz olmasın ki paraya da yetki verir. Çoğunluğu halk oluşturur, zengin sayısysa azdır. Fakat politikacılar paraya gereksinim duyarlar. Varlıklı kişiler bir şeyi açıkça dile getirmeyi sıradan bir yurttaştan çok daha iyi becerirler. Bu nedenle de, onların ağızından çıkan yakınmalar çoğu zaman halkın sesi sayılır yanlışlıkla. Sonuç, seçmenlerle para arasındaki bir dengeden ibarettir”.

Sonuçta, parlamento çoğunluğunun çoğunluk olarak kalabilmek için çeşitli çıkar çevrelerinin desteğini satın almak ve bunun için ne istiyorlarsa yapmak zorunda olmaları bir keyfilik ve tarafgirlik kaynağı olmakta, çoğunluğun ahlaki ilkeleri ile bağdaşmayan sonuçlar yaratmaktadır. Oy-çıkara alışverişi şeklinde seyreden bu politik süreç, yerleşik kurumların ve temsilciler meclisinin çoğunluğun gerçekte istemediği yönde faaliyet göstermesine yol açmaktadır. (Hayek-1978/108). Ancak Hayek konuyu oldukça genel bir düzeyde ele almış, demokratik mekanizmaların ekonomi üzerindeki bozucu etkilerinin mekanizmalarını incelememiştir. Bu boşluk Kamu Tercih Kuramı tarafından doldurulmuştur.

Kamu Tercih Kuramı: Modern Politik Kurumların Ekonomik Analizi

Kamu Tercih Kuramı, iktisat, siyaset bilimi ve hukukun kesiştiği bir alt disiplindir. 1930 ve 1940'ların hakim düşüncesi olan ve 'piyasanın başarısızlığı kuramı'ni ortaya atan refah iktisadına karşı 'devletin başarısızlığı kuramı'ni geliştirmiştir. Yöntemi pozitif nite-

likte olup, konusu sosyal kurumların, özellikle de modern politik kurumların nasıl işlediklerinin analiz edilmesidir. Bu amaçla iktisat kuramında oldukça sofistike bir analitik düzeyde geliştirilmiş araçları ve yöntemleri almış, devlet sektörüne, siyasete ve kamu ekonomisine uygulamıştır (Buchanan-1984/11-13). Kamu Tercih Kuramı, piyasa-dışı karar alma sürecinin ekonomik incelemesi ya da basitçe iktisat biliminin siyaset bilimine uygulanmasıdır. Politikayla ilgili daha önceki çalışmalardan iktisadın analitik araçlarını kullanması yönüyle ayrılmaktadır (Mueller-1984/23).

Buchanan, Kamu Tercih Kuramını, iktisat kuramına referansta bulunarak açıklamaktadır (Buchanan-1984/12-13):

İktisat kuramı “ekonomi denilen karmaşık değişim sürecinin anlaşılmasına ve açıklanmasına yönelik bir analizler bütünüdür. Piyasa faaliyetlerine alıcılar, satıcılar, yatırımcılar, üreticiler, girişimciler olarak katılan bireylerin davranışlarını, ayrı ayrı katılımcıların kendilerinin bilgisi ve amaçları dahilinde olmayan, ancak, bir bütün olarak toplum için ulaşılan sonuçlarla ilişkilendirmemizi sağlar. Bu anlamda iktisat kuramının geliştirilmesinde Avusturya Okulunun önemli bir yeri vardır.

Kamu Tercih Kuramında da iktisat kuramında olduğu gibi, analizler, birey aktörlerin davranışlarını devlet sektörüyle ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Biraz daha açarsak seçmen, kamu görevi adayı, temsilci, politik parti lideri ve üyesi, bürokrat gibi Kamu Tercih rolleri üstlenmiş olan insanların çeşitli kapasiteleri içindeki davranışlarını, sonuçları ile ilişkilendirir. Kamu Tercih Kuramı, politika sektöründe süren kompleks kurumsal karşılıklı etkileşimlerin (interactions) anlaşılmasını ve açıklanmasını sağlamaya çalışır.

Bu çerçevede, analitik çalışmalarında başlıca iki temel varsayımdan hareket etmektedir: (1) Yöntemsel bireycilik ilkesi ve homo eco-

nomicus. (2) Politik değişim (catallaxy).

Kamu Tercih Kuramı'nın Yöntemsel Bireyciliği ve Homo Economicus

Kamu Tercih Kuramı, yöntemsel bireycilik ilkesini benimsemiştir. Bu seçimin gerisinde, Avusturya Okulu'nun etkisi açıktır (Buchanan-1984/13). Yöntemsel bireycilik ilkesine göre “sosyal bilimlerin konusu olan insan davranışları ve sosyal kurumlar, onları oluşturan bireylerden hareketle incelenmelidir. Devlet ya da ulus gibi olgular büyük bir karar alıcı olarak değil, çok sayıda bireysel karar alıcıların karmaşık bir bileşimi olarak düşünülmelidir... Sosyal bilimlerde yöntemsel bireyciliğin tam tersi yaklaşım, yöntemsel bütüncülük olarak bilinmektedir. Bu yaklaşımda önemli olan, grup ya da kurumların bir bütün olarak özelliklerinin anlaşılmasıdır. Bireylerin sosyal olgu üzerindeki etkisinden çok, sosyal bütünlerin bireylerin davranışlarını kontrol ya da etkileme yolları vurgulanmaktadır”(Yay-1993/46).

Buchanan'a göre “Kamu Tercih Kuramı yöntemsel olarak iktisat kuramıyla aynı anlamda bireycidir”(Buchanan-1984/3). Brennan ve Buchanan, bireyler açısından 'saf seçim mantığını' esas alan ve bireyin fayda fonksiyonunun argümanlarını belirlemeyen, yani 'boş' bırakan iktisat kuramı ile, ampirik olarak reddedilebilir hipotezler vücuda getiren ve bireylerin servet maksimizasyonu güdüsüyle hareket ettiklerini öngören iktisat bilimi arasında bir ayırım yapmaktadır. Onlara göre iktisat kuramındaki bireyin zorunlu olarak kişiselleştirilmiş anlamda bir çıkar gütmesi gerekmektedir. Birey farklı kesimlerin çıkarlarını da temsil etmekte ve temsil ettiği çıkarları maksimize etmeye çalışmaktadır (Brennan and Buchanan-1984/384-385).

Fayda fonksiyonunun iktisat biliminde olduğu gibi dar anlamda tanımlanmasıyla kamu seçicisinin (public chooser) bireysel refahı dı-

şında kalan diğer argümanları da içermesi arasında yöntemsel olarak bir fark görülmemektedir (Buchanan-1984/13-14). Ekonomik ilişkilerde birey, objektif olarak tanımlanmış çıkarını elde etmesini sınırlandıracak ahlaki ve moral etkilere kapalıdır. *Homo economicus*'un “kendi -çıkarcını- artırma” dışında davranacağı düşünülemez; aksine o kendisinin veya temsil ettiği kesimin net çıkarını artırma doğrultusunda faaliyette bulunacaktır. Bu, ekonomik alanda olduğu kadar ekonomik olmayan alanlar ve politika için de geçerlidir (Brennan and Buchanan-1984/384-385).

Kamu Tercih Kuramı'ndan önce, politik alandaki insanların da kişisel çıkar güdüsüyle faaliyette bulunduğu görüşü bir esas olarak mevcut değildir. Böylece devlet adına faaliyette bulunacak konuma yerleşmiş bir kim senin, yasal-anayasal sınırlamalar dahilinde, kendi net servetini maksimize etmeye çalışan bir tip olarak modellenmesini ilk kez Kamu Tercih Kuramı öngörmüştür (Buchanan-1985/37-38). Böylece kişisel çıkar kaygısı, piyasada olduğu gibi politik faaliyetlerde de insan faaliyetlerini yönlendiren temel faktör olarak nitelendirilmektedir (Buchanan-1985/26; Savaş-1989/43-46). Buchanan'a göre birey, “kamu ekonomisi karar alma sürecinde, özel ekonomideki (piyasa ekonomisindeki) davranış güdüsünün bir benzerini rasyonel seçimler yaparak gösterir. Başka bir ifadeyle bireyler, piyasa ekonomisinde olduğu gibi, kamu ekonomisindeki karar ve seçimlerinde de “özel çıkarlarını maksimize etme eğilimindedir”(Aktan-1994/42). Buchanan, bu nedenle Kamu Tercih Kuramı'nı, “Politikanın Bireysel Kuramı” olarak adlandırılmaktadır (Buchanan-1984/13).

Anayasal Seçim ve Anayasa Sonrası Seçim

Kamu Tercih kuramcılarını 'Anayasal Seçim' (constitutional choice) ile 'Anayasa Son-

rası Seçim' (post-constitutional choice) arasında bir ayrım yapmaktadır. Anayasal seçim, anayasa hazırlanırken oyunun kuralları ve kuramlar arasında yapılacak seçimi ifade eder. Anayasa sonrası seçim ise yerleşik anayasal kurallar ve kurumlar veri iken alternatif seçenekler arasında yapılacak seçimle ilgilidir. *Homo economicus* modelinin, karşılaştırmalı kurumsal analize çoğu açıdan en uygun bireysel davranış postulatını sunduğu vurgulanmaktadır. Buna göre, *homo economicus*, Anayasa Seçimi sürecinde kabul edilebilecek en uygun davranış modeli olup, yöntemsel olarak benimsenmektedir. Yoksa bu davranış modelinin bir bütün olarak bilimsel savunusunu yapma gibi bir iddia yoktur. Brennan ve Buchanan bunu şöyle belirtmektedir (Brennan and Buchanan-1984/382-383):

“Alternatif sosyal düzenleri -ekonomik, politik ve sosyal oyunun alternatif kurallarını değerlendirmede kullanılacak insan modeli ne olursa olsun, karşılaştırılabilir olacak olasılıkların hepsine aynı biçimde uygulanmalıdır. Bu yöntemsel bir gerekliliktir... Sınamanın nihai amacı, alternatif insan modelleri değil, alternatif kurallar kümesi arasında bir seçim yapmaktır. Bu nedenle öncelikle tek bir insan modeli seçilmesi zorunludur. Aksi halde, kurumların etkilerini izole etmemiz analitik olarak olanaksız hale gelir”.

Kamu tercihi kuramcılarının, alternatif modelleri karşılaştırmada *homo economicus* postulatını benimserken, klasik liberalizmle aynı amaçla hareket etmektedir: bu amaç bireysel çıkar maksimizasyonu peşinde koştuhan kişilerle eylemlerinin kolektif çıkarın da maksimizasyonunu sağlayacak biçimde dönüştürülmesini sağlayacak kurumsal yapıların bulunmasıdır.

Liberal düşünce geleneğine göre iktisadi alanda bu dönüşümü olanaklı kılacak kurum piyasası, kurallar da piyasası kurallarıdır. Böylece insanın ahlaki açıdan en bencil davranış biçimini izlediği durumda bile, piyasası kuralları

(görünmez el), bu faaliyetleri, toplum çıkarını da maksimize edecek şekilde dönüştürebilecektir. Kamu Tercihi kuramcılarını da konuyu bu açıdan ele almakta, kişisel çıkar güdüsüyle hareket eden Kamu Tercihi rolleri arasındaki ilişkilerin sosyal çıkarını da artırmasını sağlayabilecek kurumsal yapıları belirlemeye çalışmaktadır. Brennan ve Buchanan'ın deyişiyile (Brennan and Buchanan-1984/382, 389, 391).

“Bir sosyal düzeni sorgularken ilgilendiğimiz sorun, bireysel faaliyetleri koordine eden kuralların, katılımcıların kendi özel çıkarları için üstlendikleri faaliyetleri, diğerlerinin çıkarlarında da bir getiriye yol açacak biçimde dönüştürecek türden olup olmadığıdır. Bu acayip simyanın (curious alchemy) esasında -görünmez elin, az ya da çok belirlenmiş şartlar altında, özel çıkarını kamu çıkarına dönüştürecek yönde işlediği- piyasası tarafından çalıştırıldığını biliyoruz. Karşılaştırmalı kurumsal analizin öncelikli görevi, diğer kurumların da bunun aynısını yapıp yapamayacağını, eğer yapıyorsa hangi sınırlar içinde yaptıklarını araştırmaktır. Bu görevin tek varsayımı da bireylerin, en azından 'bazı zamanlar', dar anlamda tanımlanmış özel çıkarları çerçevesinde davrandıklarıdır... Bireysel çıkarların kolektif çıkara dönüştüğünü göstermek için, doğal olarak birimlerin özel çıkarla motive edildiklerini varsayarak işe başlarız”.

Homo-economicus modelinin benimsenmesinin bir diğer nedeni de, karşılıklı güvenin derecesi ne olursa olsun, insanlar arası ilişkilerde, örneğin bir sözleşme yapılırken, olası en kötü şartların, doğabilecek zararların esas alınması, bunlardan korunulmaya çalışılmasıdır. Her tür ahlaki ve moral sınırlamalardan uzak olarak yalnızca kendi maddi çıkarlarını peşinde koşan bireye işaret eden *homo-economicus*, bireylerin en bencilce davrandıkları durumda dahi toplum açısından olumlu sonuçlar doğmasını sağlayacak bir anayasal ve kurumsal düzenleme arayışına en uygun davranış postulatını sağlamaktadır. Brennan ve Buchanan'ın

değerlendirmesiyle özetlersek (Brennan and Buchanan-1984/392)

“Yargıçlar hukukun (gereklerini) gözetse de, hükümet görevlileri kendi kamu yararı kavramlarını gerçekleştirmeye çalışsa da, seçilmiş politikacılar 'iyi toplum' arayışında olsa da, kurumsal düzenlemeler, ilgililerin dar anlamda tanımlanmış kişisel çıkarları göz önünde tutularak yapılmalıdır”.

Özetle, Kamu Tercihi Kuramı'na göre:

-Karşılaştırmalı kurumsal analizlerde kullanılacak insan modeli, karakteristikleri ne olursa olsun, analitik nedenlerden ötürü kurumlara tek-tip (uniform) olarak uygulanmalıdır.

-Bu uygulama, ampirik bulgular aksini gösterse bile sürdürülmelidir.

-Karşılaştırmalı kurumsal analizlerde kullanılacak spesifik insan güdeleri, birincil güdüsel güç olarak özel çıkar maksimizasyonunu vurgulamalıdır. Çünkü sorun bireysel güdeleri kamusal açıdan arzu edilir eylemlere dönüştürecek alternatif kurumsal yapıların ve kuraların incelenmesidir.

Politik Değişim (Catallaxy) ve Demokratik Sistemlerde Politik Süreç:

Buchanan'a göre, 19. ve 20. yüzyılların politik toplumunda, devlet veya hükümet adına faaliyette bulunmakla yetkili kimselerin, 'kamu görevlileri'nin (public man) ya da genel olarak 'meclis'in bir 'aziz' gibi davrandığı öngörülmektedir. Kamu görevlilerinin, seçilmiş yasa-koyucunun, yargıçların, bürokratların kendi kişisel çıkarını gözeterek davranışta bulunacağı düşüncesine yer yoktur. Buna karşılık, piyasa sürecinde, işadamlarının, genel çıkarı artırırken esasında kendi çıkarları peşinde koştukları, yani birer *homo-economicus* oldukları görüşü benimsenmektedir (Buchanan-1985/37-38). Modern siyaset bilimciler de, çoğunlukla, gözlediğimiz baskıcı ve güce dayanan

politikaya meşruiyet ve onay kazandırmaya, özürler bulmaya çalışmaktadır. Politikanın hakikat, iyilik, sosyal adalet, Tanrı'nın şanını yüceltme gibi aşkın, birey-dışı ve birey-üstü amaçları gerçekleştirme peşinde olduğu yönünde teleolojik yorumlar getirme eğilimi hakimdir. Bu husus, politik gücü elinde bulunduranların, aynı zamanda, fiili ya da potansiyel olarak halkı sömürme olanağına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Böyle tanımlanan bir politikanın doğal eğilimi de bu yöndedir (Buchanan-1985/89-90).

Politik aktörlerin de ekonomik aktörler gibi kendi özel çıkarlarını maksimize etmek amacıyla eylemde buldukları öngörüldüğünde ise artık politikayı güç açısından modelleme olanağı ortadan kalkmaktadır. Politik süreç bir değişim mekanizmasına dönüşmektedir. İnsanların kendi çıkarlarını maksimize etme güdüsüyle faaliyet gösterdiği basit değişime dayanan piyasa sürecine karşılık, kompleks değişime dayanan politik süreç bir inceleme konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla Kamu Tercihi Kuramı, politikayı 'güç' açısından değil, Avusturya Okulu'nun piyasa süreci kavramına dayanarak, değişim paradigmasıyla modellemektedir (Buchanan-1985/14-16).

Araştırma konusu olarak dikkati 'değişim, ticaret, anlaşma ya da sözleşme sürecine' çekmekte, buna bağlı olarak da 'kendiliğinden düzen' fikrini öne çıkarmaktadır. Vurguyu insanlar arasındaki 'gönüllü anlaşmaların' bütününe, basit değişim alanından kompleks değişim alanına kaydırmaktadır. *Politik değişim ekonomik değişimden çok daha karmaşıktır.* Çünkü ekonomik değişimde iki taraf olmasına karşılık, politik değişim süreci, toplumun bütün üyelerini içerir. *Dolayısıyla, politikayla karşılaştırıldığında iktisat kuramı daha basit kalmaktadır.* Politik değişim, anayasal seçim sürecinde de anayasa sonrası seçim sürecinde de söz konusudur. Devlet faaliyetlerinin rolü bir kere belirlendikten sonra şu sorular gündeme gelmektedir: Devlet kararları nasıl ve kim ta-

rafından alınacaktır? Hangi kurallar dahilinde? Ve, çeşitli kurallar nasıl çalışacaktır? Bu süreçte ilgilenilen konuların talep yönü, oy verme ve oy verme kuralları; arz yönü ise seçim ve parti rekabeti ile bürokrasi kuramları'dır (Buchanan-1984/14-19).

Dar anlamda tanımlanmış bireysel çıkar güdüsüyle eylemde bulunan seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların ekonomik etkileri ise öncelikle 'rant kollayıcılık ve mali yanılma'dan kaynaklanan 'ekonominin politikasyonu mekanizmaları' çerçevesinde analiz edilmektedir.

Ekonominin Politizasyonu

Politik realite, eğer 'kamusallık' (publicness) 'ekonomik' anlamda tanımlanmış ise bireylerde, gruplarda ve onları temsil eden politik girişimcilerde, kolektif-politik faaliyeti, makul kabul edilmiş 'herhangi bir kamusal sınırların' ötesine taşıma eğilimi olduğunu göstermektedir. Bu yolla herhangi bir ekonomik faaliyetin politizasyonundan kasıt, 'özel olması gerekenin kamu faaliyetine dönüştürülmesi'dir. Böylece politika, her zaman için, 'suni olarak tanımlanmış bir kamusal' içermektedir. Bu çerçevede yetkililer, devlet faaliyetinin makul kabul edilen sınırlarına ilişkin normatif yargıları bir kenara bırakarak, belirli koalisyonların mensupları için farklı kazançlar elde etme ve bunları güvence altına alma çabası içerisinde olmaktan yararlanacaklardır (Buchanan-1985/255).

Böylece politikacıların özel çıkar ve fayda maksimizasyonu arayışları, kamusal olanın sınırlarının özel olan aleyhine genişlemesine neden olmaktadır. Devlet, koruyucu, asgari büyüklükte ya da gece bekçisi tabir edilen konumundan çıkıp piyasa ekonomisine 'yapay' müdahalelerde bulunmaya zorlanmaktadır. Dolayısıyla da piyasa ekonomisinin, politik seçim ve kararlara giderek daha açık hale gelmesine, politize olmasına; bölüşüm, değişim

ve üretim süreçlerini tahrip edici etkilerin doğmasına yol açmaktadır.

'Kamusal' tabir edilen malların karakteristiğinden kaynaklanan mali yanılma ise politikacının keyfi manevra kabiliyetini artırmaktadır. Kamusal malların ve özellikle de hizmetlerin karakteristiği, tüketimlerinin, genellikle, malın bedelini ödeyenle sınırlı tutulmasıdır. Yani bireyselleştirilememesi, dışlama etkisinin olmamasıdır. Kamusal mal ve hizmetlerin bu özelliğinden yararlanma çabasındaki politikacılar bir yandan 'kamusallık' alanına giren mal ve hizmetlerin sayısını artırma, diğer yandan ise, bu mal ve hizmetlerin faturasını kendi seçmenleri dışında kalan kesimlere ödedecek politikalar geliştirme eğilimindedir. Bu da ekonominin politizasyonunu artırmaktadır.

Ekonominin Politizasyonu ve Keynesyen İktisat Öğretisi

Politik sektörün piyasa ekonomisini adeta 'ipotek altına almasına' yol açan bu kısır dönünün önlenebilmesi için ne yapılabileceği sorunu, çağdaş demokrasilerin politik-ekonomik yapılanmasının en temel sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada artık demokrasilerin biçimsel kurumlarının ötesine geçilmesi, genelde kurumların işleyişine ve etkileşimine yön veren temel değerlerin, etik ve ideolojik çerçevenin; özelde ise politik-ekonomik düzeni açıklama iddiasındaki hakim iktisat paradigmasının gözden geçirilmesi gereklidir.

Hakim iktisat paradigmasının sorgulanması belki de ilk yapılması gereken iştir: Zira, ekonomi üzerinde politik etkilerin söz konusu olabilmesi, öncelikle, 'ekonomiye müdahale'yi meşrulaştıran bir düşünsel çerçevenin varlığına bağlıdır. Politikacıların, oy-çıkarcılığı ve politik rekabet sürecinde, vergilerde ve kamu harcamalarında mali farklılaştırma yapabilmeleri, ancak, kamu harcamala-

rının iç ve dış borçlanma ve karşılıksız para basımı gibi yollarla finanse edilebilmesiyle (yani açık finansman yoluyla) olanaklıdır. Açık finansman yolunu meşrulaştıran iktisat öğretisi ise John Maynard Keynes'in 'Genel Kuramı'na dayanmaktadır.

Özellikle de II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında günümüze kadar uzanan dönemde neredeyse bütün demokratik yönetimler tarafından uygulanan aktif para ve maliye politikalarının, fonksiyonel bütçe (yani açık finansman) anlayışının, büyüme stratejilerinin, gelişme planlarının temeli, Keynesyen öğretidir. 1970'lerde Dünya ekonomilerini sarsan Stagflasyon krizi sonrasında derin yaralar almış olmasına rağmen politikacılar, bazan gizlice de olsa, Keynesyen öğretiy'e 'iman etmeyi' sürdürmektedir. Keynesyen olmadıklarını 'açıkça' iddia edenler dahi iktidara geldiklerinde Keynesyen eğilimler sergilemektedir. Ülkemizde de, bütün serbest piyasa ekonomisi retoriğine rağmen, daha kısa süre önce Doğu Asya ve Rusya ekonomilerinde meydana gelen kriz sonrasında izlenen mali politikalarda görüldüğü gibi, günü-birlik olarak değişebilen keyfî iktisat politikaları da bu imanın tipik yansımalarıdır.

Farkında olunsun ya da olunmasın, bu imanın gerisinde Keynesyen iktisadın politik otoriteyi ekonomik istikrarın 'özne'si olarak gören 'anti-liberal' ve 'elitist' politik temelleri vardır. Bu politik sapmalar sınırsız demokrasilerde gerçekleşen kronik bütçe açıklarının ve beklentilerden kaynaklanan süre durumsal enflasyonun da en önemli nedeni olarak gösterilmektedir.

Keynesyen İktisadın Politik Sapmaları ve Bütçe Açıklı Demokrasiler

Keynes'in 'ekonomik düzen'le ilgili mesajı iki özellik arzeder (bkz. Buchanan-1985/2-5):

1- Klasik öğretinin tam istihdamın ve ekonomik istikrarın sürekli olduğu varsayımları-

nın aksine, ekonomi bünyevi olarak (inherently) istikrarsızdır ve iktisadi faaliyet doğal yollarla yönetilmemektedir. Ekonomi her zaman için tam istihdam seviyesinde dengede olamayacak, düşük ve aşırı istihdam hallerinde de denge halinde bulunabilecektir

2- Devlet ekonomiyi resesyon ve enflasyonun baskıcı güçlerinden korumakla, ekonomik çevrimlerin etkisini gidermekle, ekonomik düzenin fonksiyonunu sağlıklı biçimde yerine getirmesini sağlamakla ve 'ekonomik dengeyi' sürdürmekle yükümlüdür.

Böylece Keynes, ekonomik düzenin doğası gereği istikrarsız olduğunu, politik sektörün ise istikrarlı olduğunu öngörür. Bu anlayış çerçevesinde, politik tercihi itibarıyla bir 'elitist'tir. Ekonomik düzensizliği gidererek istikrarı tesis edecek politikaların, akıllı, zeki ve aydınlanmış (sophisticated) kimselerce belirlenmesini gerekli görür. Bu politika belirleyiciler ve uygulayıcılar, oy- çıkar alışverişi çerçevesinde karar alan politikacılardan farklı olarak, nihai noktada seçmene değil kendi düşünce sistemine ve vicdanına karşı sorumludur. Bu nedenle, kendi kamu çıkarı anlayışlarına bağlı olarak belirledikleri politikaları, politik getirisini ve politik rekabeti hiç hesaba katmadan uygulayabilecektir. Bu az sayıda aydınlanmış insan, 'kamu çıkarı' ile uyum içinde faaliyette bulunmakta ve iktisat politikalarını bu yönde belirlemektedir. Bu ekonomik ve politik çevrede Keynesyen politika araçlarının uygulanmasıyla ilgili olarak hemen hemen hiçbir sorun çıkmayacaktır. İstikrarlı ve zengin bir ekonominin kurulması ve korunması, deflasyon ve enflasyonun önlenmesi için harcamalar 'simetrik' olarak genişletilecek ya da daraltılacaktır. Yönetici elitler, demokratik politik ortamdaki 'rakipler' gibi hareket etmeyecektir. Daha da ötesi, kamu sektörü ile özel sektör arasında ayırım yapılması için bir temel de olmayacaktır. Çünkü bu ikisi arasındaki doğru ayırım, bir bütün olarak toplumun kamusal çıkarını gözeten aynı zeki ve aydın insan-

larca yapılacaktır (Buchanan and Wagner 1978b/90-91).

Keynes, şartlara uygun maliye politikasını sapmasız uygulamaları halinde, politikacıların politik konumunun da otomatik olarak güçleneceğini varsayar. Politika normlarının demokratik bir oluşuma uygulanması üzerinde hiç düşünmemiştir. Önerilerin her ekonomik durum için olduğu kadar her politik sistem içinde de geçerlilik arzedeceği gibi bir yanılığa düşülmüştür. Oysa Keynesyen İktisat'ın politik temelleri demokratik politik sistemlerden sapmalar içerir. Bu nedenle çağdaş demokrasilerde gözlenen ekonomik düzenin Keynesyen paradigma çerçevesinde modellenmesi durumunda, politik konumun güçlülük derecesi, makro-ekonomik mühendisliğin gerekleriyle zıt yönlü olarak seyredecektir. Çünkü modern politik kurumlar Keynesyen iktisat politikalarından farklı olarak 'simetrik işlememektedir'. Açık bütçe politikalarına çok zayıf bir politik direnç varken, bütçe fazlası oluşturmaya yönelik politikalara karşı daha güçlü bir politik direnç söz konusu olacaktır. Bu nedenle maliye politikası asimetrik olarak uygulanma eğilimindedir. Açıklar kolayca ama fazlalar nadiren gerçekleştirilebilecektir (Buchanan and Wagner-1978a/4; bkz. Buchanan-1985/83). Özetle bütçe fazlalarının demokratik bir politik ortamda varolma olanağı, akıllı kimselerin kontrol ettiği bir sosyal düzenden daha zayıf görünmektedir (Buchanan and Wagner-1978b/90-91).

Sonuç olarak Buchanan'ın da belirttiği gibi, aynı nitelikte mali kurumlar, farklı karar alma yapıları dahilinde farklı sonuçlar verecektir (Buchanan-1985/211).

Bütçe Açıklarının Ekonomik Sonuçları

Demokratik bir sistemde bütçe açıklarına bir kere izin verilince, bu yöndeki baskılar Keynesyen karar-alma sürecinde olduğundan çok daha fazla olmaktadır. Öyle ki sonuçta bütçe açıkları, Keynesyen ilkelerin makul

karşıladığı sınırları aşmaktadır. Buna bağlı olarak demokratik politik ortamda uygulanan Keynesyen iktisat politikaları, enflasyonist temeller oluşturmakta, istikrarı sağlama amacının aksine istikrarsızlık doğurmaktadır (Buchanan and Wagner-1978b/92-95). Bu enflasyonist temeller, yerleşik parasal kurumların, açıkları karşılamaya yönelik olarak para stokunu artıracak şekilde çalıştırılmalarıyla iyice belirginleşmektedir (Buchanan and Wagner-1978a/5). Öyle ki, Hayek'e göre, Keynes'in, harcamaların para yaratılmasıyla finanse edilmesi görüşü yaşanan enflasyonun 'tek' nedenidir" (Hayek-1978/192). Schlicter'e göre ise, açığın çok büyük olması durumunda net etki enflasyonist olmaktan çok deflasyonist de olabilecektir. Zira, devletin maliye politikasından duyulan endişe iş çevrelerinin satın almayı ertelemesine ve herhangi bir taahhüt altına girmekten kaçınmasına yol açacaktır (Gordon-1978/22).

Özellikle de devlet harcamalarının borçlanmayla finanse edilmesi durumunda, reel ekonomi üzerindeki net etkinin Keynesyen öngörülerden farklı olacağı yönünde modeller geliştirilmektedir. Barro (Barro-1974) tarafından geliştirilen, Buchanan'a göre (Buchanan-1976) ise ilk olarak David Ricardo tarafından açıklanan, 'Ricardo Denkliği' (Ricardian Equivalence), Keynesyen iktisada büyük bir darbe indirmiştir. Buna göre, devlet borçları vade sonunda toplanan vergilerle geri ödenmek zorunda olduğu için Ricardo Denkliği'nin büyüme kuramları açısından da önemli sonuçları vardır. Buna göre, Keynesyen görüşün aksine, toplam talebi artırmak amacıyla açık finansmana gitmenin tüketim harcamaları, toplam talep ve sermaye birikimi üzerinde hiçbir olumlu etkisi olamayacaktır (Romer-1996/66-67, 200).

Daha da ötesi, cari tüketim harcamalarının borçlanmayla finanse edilmesi, sermayenin yenmesi ve tahribi anlamına gelmektedir. Buna göre bir milletin gerçek serveti devlet

hizmetlerinin borçlanmayla finanse edilmesine bağlı olarak azalmaktadır (Buchanan-1985/215). Wagner'e göre de borçlanma, özellikle de tüketimin finansmanına yönelikse, ulusal serveti tahrip eder (Wagner-1984/238). Buchanan, borçlanmanın sosyal sermayeyi tahrip edici etkisini 'Boçlanmanın Elementer Mantığı' başlığı altında şöyle analiz etmektedir (Buchanan-1985/197):

“Borçlanma daha sonraki bir zamanda ödenecek bir yükümlülüktür. Aynı ayrı ele alındığında, bir portföy sahibince, sahip olduğu varlıkların beklenen (anticipated) net getirileri akımı karşılığında yapılan bir borç sözleşmesi, bu varlıkların beklenen getirilerinin iskonto edilmesi suretiyle belirlenen bugünkü değerini zorunlu olarak düşürecektir. Elementer mantığın bu seviyesinde, borç konusu, sermaye değerinin tahribiyle eşit”.

Borçlanmanın üretken alanlarda kullanılmayıp cari tüketimin finansmanında kullanılması, en basit anlamda bile sermayenin yenmesidir. Eğer ortada bir sermaye değeri yoksa, borçlanma, bu kez negatif sermaye üretimine yol açacaktır. Eğer başlangıçta sermaye değeri negatifse, bu negatif toplamı artıracaktır. Bir toplum açısından değerlendirildiğinde bu durum ulusal ekonominin gelir akımının sermaye değerini, borçlanma araçlarınınca temsil edilen yükümlülüklerin (liabilities) şimdiki değerindeki her bir artışla birlikte azalacaktır. Kısaca, eğer ulusal sermaye stoku beklenen gelir akımının iskonto edilmiş bugünkü değeri olarak ölçülebiliyorsa, harcamaların borçlanarak finanse edilmesi bu stokun tahribine neden olacaktır (Buchanan-1985/198, 203). Sonuç bir toplumun bugünkü yapay refah artışı adına geleceğini tüketmesidir. Çoğunlukla da bu gelecek çok uzak bir zaman olmamaktadır.

Ekonomik Açından Liberal Düşünce Geleneği

Ekonomi üzerindeki politik baskıların, politikacılara, ekonomik gerekler doğrultusunda

davranmaları telkin edilerek azaltılmasını beklemek safdillik olacaktır. Günümüzde ekonomik çözüm, öncelikle politik sektörde reform yapılmasına bağlıdır. Politik sektörde reform arayışları ise toplumu ve ekonomiyi devletin (öznenin) nesnesi durumuna sokan 'devlet ne yapmalı' sorusu yerine, toplumu ve ekonomiyi devletten bağımsız olgular olarak ele alan 'devlet ne yapabilir', 'devletin sınırları ve işlevi ne olmalıdır' sorularına dayandırılmalıdır. Bu sorulardan ilki politika belirleme ile ikincisi ise doğrudan doğruya devletin doğası ile ilgilidir. Zira, Hayek'in ve Drucker'ın da belirttiği gibi sorun, devletin ekonomiyi kötü yönetmesi değil, enformasyonun niteliğinden dolayı, doğası gereği kuramsal ve pratik olarak ekonomiyi 'yönetemez', hatta denetleyemez olmasıdır (Drucker-1998/61-62; Hayek-1989'dan aktaran Drucker-1998/62). Sorunun bu şekilde ortaya konması ile birlikte reform arayışlarının hareket noktası ve ufku bütünüyle değişmektedir. Bu yeni yönelim çerçevesinde Liberal düşünce geleneği önemli mesajlar içermektedir.

Liberal düşünce geleneği, esas itibarıyla, genel yargının (kamu vicdanının) temeli olan müdahale edilemez bireysel hakların belirlenmesi ve güvence altına alınması çabalarıyla özetlenebilir. Liberal düşünce geleneğinde esas olan çoğunluğun değil hukukun üstünlüğünün sosyal, politik ve ekonomik yapıya yön vermesidir. Bu anlamda, liberalizm, bir kanun yapma ve yönetim sistemi olarak demokrasiyi reddetmemektedir. Ancak, *temel hak ve özgürlükleri ve hukukun üstünlüğünü* gözettiği sürece diğer yönetim biçimlerini de reddetmemektedir. Bu liberal ilkeler, bütün politik sistemler için, özellikle de demokrasiler için hayati önem taşımaktadır. Sartori'nin deyişiyle "liberalizmsiz demokrasilerden söz edilmesi hiçbir zaman o rejimlerin demokrasi olduğunu kanıtlamamıştır. Liberal demokrasinin sönmesi demek, demokrasinin de ölümü olmaktadır"(Yayla-1993b/230-231).

Liberal düşünörlere göre hiçbir otorite tarafından çığnenemeyecek olan en üstün değer bireysel özgürlük; bireysel özgürlüğün temeli ise ekonomik özgürlüktür. Ekonomik özgürlükle piyasa ekonomisi arasında iç içe bir ilişki vardır. Örneğın Ludwig von Mises'e göre "piyasa ekonomisinin olmadığı yerde ekonomik özgürlük de yoktur. Piyasa ekonomisi ortadan kaldırıldığında bütün politik özgürlükler ve haklar ortadan kalkar. Özgürlüğü yaratan kanunlar, anayasalar vs. değildir; piyasa ekonomisidir. Bu sayılanlar sadece rekabetçi ekonomik sistemin insanlara sağladığı özgürlüğü polis gücüne karşı korur. Piyasa ekonomisi özgürlüğü <rekabet>le sağlar"(Yayla-1992/164-165; ayrıca bkz. Köker-1989/33). Friedman'a göre de piyasa ekonomisi ve rekabet mekanizması ile politik özgürlük arasında yakın bir ilişki vardır. Ona göre, piyasa sistemi, politik kanallar aracılığıyla karara bağlanması gereken sorunlar dizisini olabildiğince azaltarak, politik otoritenin (devletin) sosyal yaşama, bireyler arası ilişkilere katılması gereğini en aza indirmektir. Öte yandan, insanlar ancak piyasa sistemi varsa politik sisteme muhalefet edebilme olanağına sahip olabileceklerdir (Friedman-1988).

Batıdaki demokrasiler de görünüşe göre bireysel özgürlük, kanun önünde eşitlik ve politik otoritenin anayasal çerçeve ile sınırlandırılması ilkelerine dayanmaktadır. Ancak Hayek'e göre temsili demokrasiler bireyin özgürlüğünü korumada başarısız olmuştur (Hayek-1978/98-99). Bunun en önemli nedeni ise demokrasilerin sınırlandırılmamış olmasıdır. Temeldeki güçler ayrılığı, genel irade ve hukuksal pozitivizm ilkeleri liberal ilkelerin uygulanmasını engellemektedir. Hayek, bu noktada demokratik yöntemlerin benimsenmesi ile birlikte politik iktidar üzerinde başka bir sınırlamaya gerek kalmadığı yanılığını "yüzyılımızın trajik hatası" olarak değerlendirmektedir (Hayek-1978/5). Ona göre, "günümüzde Batı demokrasilerinin hepsi de az ya da çok olsun sınırlandırılmamış demokrasilerdir... günü-

müzün problemi demokrasi değil sınırlandırılmamış demokrasidir." Yerleşik demokratik politik kurumlar, kolektivistlerden daha etkili biçimde, piyasa ekonomisini yıkıcı tehditlere kaynaklık etmektedir. Bunu önleyebilmek ancak yerleşik kurumların değiştirilmesiyle olanaklıdır. Joseph Schumpeter'in belirttiği gibi demokrasi ile kapitalizm arasında bir uyumsuzluk söz konusudur ancak bu uyumsuzluk evrensel değildir, sadece yerleşik politik kurumlarla sınırlıdır. Yerleşik politik organizasyon tipi ise demokrasinin tek biçimi değildir. Yalnızca, halkın çoğunluğu piyasa ekonomisini yerleştirmeyi istese bile, hükümetin iktisadi hayat üzerindeki kontrolünün giderek genişlemesine yol açan bir demokratik örgütlenme biçimidir ve sınırlandırılması gerekir (Hayek-1978/107).

Demokratik hükümetin sınırlandırılmasıyla ilgili olarak Hayek'in görüşleri oldukça önemlidir (Hayek-1978/92-97, 104, 153): Ona göre, demokrasi kavramının yaygın bir şekilde yalnızca özel bir demokrasi türünü ifade edecek şekilde kullanılması zihinlerde karmaşaya yol açmaktadır. Bu anlamıyla demokrasi kavramı nihai gücün (ultimate power) halkın çoğunluğunun ya da temsilcilerin elinde olması gerektiğini ifade etmekte, ancak, bu gücün genişliğiyle ilgili olarak herhangi bir şey söylememektedir. Çoğunluğun güce hakim olması gerektiği talebini, çoğunluğun belirli konulardaki iradesinin sınırlandırılmaması gerektiği talebi izlemiştir. Hayek, demokrasi kavramının, adeta kesin olarak, çoğunluğun sınırsız gücünü ifade edecek şekilde kullanılması karşısında, yönetim sistemini, yine çoğunluğun en üstün güç olduğunu kabul eden, yeni bir kavramla ifade etme yoluna gitmektedir: *Demarşi* (demarchy).

Hayek Demarşi kavramını oluştururken, demokrasi kavramının, oya dayanan çoğunluk yönetimini ifade eden *demos* kısmını en yüksek otorite olarak kabul eder. Ancak çoğunluğun bir düşünceye ve mantığa dayanmayan

gücü (brute power) anlamına gelen kratos yerine, çoğunluğun gücünün, genel nitelik arzeden bir takım kurallara uymaya zorlandığı archein kavramını ikame eder. Demarşi, çoğunluğun gücünün yürürlükte olan ve insanlarca bilinen kurumsallaşmış ve yerleşik kanunlarla kayıt altına alınmasını ifade etmektedir. Hayek, kendi deyişiyle yukardaki anlamda bir demokrat değil fakat bu anlamda bir demarşisttir.

Demarşi, adaletin tanımlanmasında Rousseau'nun öngördüğü genel irade kavramını değil genel kanaat (popular opinion) kavramını öne çıkarmaktadır. Buna göre adalet yasalara bağımlı olmaktan çıkmakta fakat yasalar toplumun belirli bir konu hakkındaki genel kanaate bağlı hale gelmektedir. Yasama organı, genel kanaate aykırı bir genel irade ortaya koyamayacaktır.

Hayek, bu çerçeveye yasamayla görevli bir temsil organının seçiminin örgütlü partilerden bağımsızlaştırılmasını önermektedir. Ona göre politik partilerin özel çıkar gruplarını temsil etmeleri nedeniyle temsili demokrasinin temelinde yer alan güçler ayrılığı ilkesinin işlevi kaybolmuştur. Liberal anayasacılığın fikir babalarının, örneğin John Locke'un güçler ayrılığı ilkesini benimsedikleri dönemde politik partiler henüz ortada yoktur. Bu nedenle yüksek meclisin uygun yasama işleriyle (legislation proper), yani nomos'un ihdasıyla iştigal ettiğini düşünmekte makuldur. Politik partiler ise somut irade (concrete will) sorunuyla, yani kendilerini oluşturan insanların özel çıkarlarını tatmin etmekle ilgilidir. Hayek politik partilere karşı değildir; politik partileri hükümet işlerinin gerçekten etkin demokratik yönetimi (conduct) için gerekli görür. Ancak yasamanın bir konuda genel kanaat anlamına geldiğini öngörür. Bu nedenle yasama gücünün özel çıkarların temsilcileri elinde değil, genel kanaati temsil eden ve özel çıkarların baskısından bütünüyle korunmuş insanların elinde olmasını savunur (Hayek-1978/95)².

Hayek'e göre bunun yolu birbirinden farklı iki ayrı meclis ihdas etmektir; bu meclislerden biri yasama diğeri de yürütme fonksiyonunu üstlenmelidir. Yasama meclisi yalnızca dar anlamda adil davranış (just conduct) kurallarının geçirilmesiyle uğraşmalıdır. Üyeleri belirli çıkarların seslendiricisi olmamalıdır. Yürütme meclisi de hükümetin örgütlenmesiyle, hükümetin elindeki araçların nasıl kullanılacağı ile ve hükümetin yerine getireceği hizmetlerin karakterinin belirlenmesiyle ilgilenmelidir. Kendi başına vatandaşlar üzerinde zorlayıcı güç kullanamamalıdır. Örneğin hükümetin yerine getireceği hizmetlerin finansmanında kullanılacak vergilerin yükseltilmesi yetkisi de dahil olmak üzere, bu tür güçlerini yalnızca yasama meclisinin çıkardığı yasalara bağlı olarak genişletebilmelidir. Yine de, özel çıkar gruplarının, küçük bir olasılık da olsa, baskısından etkilenme olasılıklarına karşı her iki meclis de bir yüksek yargı organının denetiminde olmalıdır. Bu yüksek mahkeme, denetim fonksiyonu yanında, yasama ve yürütme organları arasındaki anlaşmazlıklarda başvurulabilecek bir karar organı da olmalıdır (Hayek-1978/115-118).

Bu çerçevede, Liberal Düşünce Geleneği çerçevesinde gerçekleştirilecek olan politik reformlar, piyasa ekonomisi üzerindeki politik baskıları azaltabilecektir. Bir yandan bireysel hakların kamu otoritelerine karşı korunması öte yandan kamu otoritelerinin yetkilerinin parçalanmış olması keyfi ekonomik müdahalelerin sınırlarını oldukça daraltacaktır. Politika otoriteleri bireysel-özel mülkiyeti ve özgürlüğü sınırlandırıcı kararlar alamayacak, bu yönde politikalar uygulayamayacaktır. Bu koşullar altında önü açılan piyasa mekanizması çok daha etkin işleyebilecektir. Buna karşılık gerekli politik düzenlemeleri yapmaksızın serbest piyasa ekonomisini işletmeye yönelik çabalar, örneğin sadece kamusal mülkiyetin özel kişilere satılması biçiminde dar kapsamlı bir özelleştirme piyasa ekonomisini etkin işleme-sini güvence altına alamayacaktır. Bilakis özel

çıklar grupları ve tekeli güçler ile kamu kesimi ve politikacılar arasındaki işbirliğini daha da kurumsallaştıracaktır.

REFERANSLAR

- Aktan, Coşkun Can 1994 "James M. Buchanan'ın Politik İktisada Katkıları", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 26, Ocak-Şubat.
- Barro, Robert J. 1974 "Are Government Bonds Net Wealth?" *Journal of Political Economy*, Volume: 82, November.
- Buchanan, James M. "Barro on the Ricardian Equivalence Theorem" *Journal of Political Economy*, Volume: 84, April.
- Brennan Geoffrey and James Buchanan. 1984 "The Normative Purpose of Economic Science: Rediscovery of an Eighteenth Century Method", *The Theory of Public Choice-II*, Ed. Buchanan, James M. and Robert Tollison, The University of Michigan Press, Michigan.
- Buchanan, J. M. and R. D. Tollison, G. Tullock. 1981 *Toward a Rent Seeking Society*, College Station: Texas A. and M. University Press.
- Buchanan, James M. 1984 "Politics Without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and its Normative Implications" *The Theory of Public Choice-II*, Ed. Buchanan, James M. and Robert Tollison, The University of Michigan Press, Michigan.
- Buchanan, James M. 1985 *Liberty, Market and State*, New York.
- Buchanan, James M. and Richard Wagner. 1978a "Contemporary Democracy and The Prospect for Fiscal Control", *Fiscal Responsibility in Constitutional Democracy*, Ed. Buchanan James and Richard Wagner, Leiden-Boston.
- Buchanan, James M. and Richard Wagner. 1978b "The Political Biases of Keynesian Economics", *Fiscal Responsibility in Constitutional Democracy*, Ed. Buchanan James and Richard Wagner, Leiden-Boston.
- Burns, Edward Mcnall. 1984 *Çağdaş Politik Düşünceler: 1850-1950*, (çev: Alaattin Şenel), Ankara.
- Drucker, Peter F. 1998 *Yeni Gerçekler* (Çev: Birtane Karanakçı), 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 315, Tarih Dizisi: 25, Ankara, Şubat.
- Friedman, Milton. 1988 *Kapitalizm ve Özgürlük* (Çev: D. Erberk ve Nilgün Himmetoğlu), Altın Kitabevi, İstanbul.
- Galbraith, J. K. 1989 *Kuşku Çağı* (çev: Reşit Aşçıoğlu ve Nilgin Himmetoğlu), İstanbul.
- Gordon, Donald F. 1978 "Starving the Leviathan", *Fiscal Responsibility in Constitutional Democracy*, Ed. Buchanan James and Richard Wagner, Leiden-Boston.
- Hayek, F. A. 1973 *Law, Legislation and Liberty* Vol.1, Rules and Order; Chicago, The University of Chicago Press.,
- Hayek, F. A. 1978 *New Studies in Philosophy, Politics and Economics*, Routledge-Kegan Paul, London.
- Hayek, F. A. 1989 *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, (New York and London: Routledge).
- Huntington, Samuel P. 1993 *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma* Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
- Köker, Levent. 1989 "Rousseau ve Demokrasi ya da Liberal Teorinin Eleştirisi üzerine Bir İnceleme" *Türkiye Günlüğü*, Sayı 4, Haziran.
- Mayo, Henry B. 1964 *Demokratik Teoriye Giriş*, Ankara.
- Mueller, Dennis C. 1984 "Public Choice: A Survey", *The Theory of Public Choice-II*, Ed. Buchanan, James M. and Robert Tollison, The University of Michigan Press, Michigan.
- Nishiyama, Chiaki and Kurt R. Leube. 1984 *The Essence of Hayek*, Hoover Institution Press, Stanford, USA.,
- Niskanen, William A. 1978 "The Prospect for

a Liberal Democracy”, *Fiscal Responsibility in Constitutional Democracy*, Ed. Buchanan James and Richard Wagner, Leiden-Boston.

Parkinson, C. Northcole. 1993 *Politik Düşünce'nin Evrimi*, İstanbul.

Petrol-İş Eğitim Notları-2. Demokrasi. Yayın No: 30, Temmuz 1993.

Romer, David. *Advanced Macroeconomics*, The McGraw-Hill Companies, Inc. 1996.

Sartori, Giovanni. 1976 *Parties and Party Systems: A Framework For Analysis*, Volume I, Cambridge University Press: Cambridge.

Savaş, Vural. 1989 *Anayasal İktisat*, İstanbul.

Schumpeter, J.A. 1950 *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York.

Şaylan, Gencay. 1981 *Çağdaş Politik Sistemler*, Ankara.

Talas, Cahit. 1970 “Endüstriyel Demokrasi ve Türkiye’de Uygulanma Olanakları”, *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Haziran.

Wagner, Richard E. 1984 “Boom and Bust: The Political Economy of Economic Disorder”, *The Theory of Public Choice-II*, Ed. Buchanan, James M. and Robert Tollison, The University of Michigan Press, Michigan.

Yay, Turan. 1993 *F.A. Hayek'te İktisadi Düşünce*, Bursa.

Yayla, Atilla, 1992 *Liberalizm*, Ankara.

Yayla, Atilla, 1993 *Liberal Bakışlar*, Ankara.

NOTLAR

1. Buna tipik bir örnek, Petrol-İş tarafından hazırlanan bir eğitim raporudur. ‘Demokrasi’ konulu bu rapor, demokrasinin ne derece karmaşık, muğlak, eğilip-bükülebilir, sübjektif ve belirsiz içerikli hale getirilebileceğinin somut bir örneğidir. Rapor okunduğunda, kültürel demokrasi, siyasal demokrasi, ekonomik demokrasi ayrımı gibi muğlak ve zorlama ayrımlarla da tanışılabilecektir (!) (Petrol-İş Eğitim Notları-1993).

2. Bu konuda Sartori'nin açıklamaları arasında çok ilginç noktalara rastlanmaktadır. Bu tartışma liberal anayasacıların felsefi olarak da politik partilere uzak olduklarını ortaya koymaktadır: Sartori'ye göre, Hume gibi Deneyci düşünürler, ‘parti’ (party) yerine ‘hizip’ (faction) kelimesini kullanmayı tercih etmekte, party kelimesinin kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Buna karşılık Akılcı bir düşünür olan Voltaire, ‘party’ kelimesinin kullanılmasını olumlu bulmaktadır. Gerçek dünyaya uygulandığında, görünüşte birbirine çok benzeyen bu iki kavram arasında önemli bir felsefi farklılık söz konusudur. Bu nedenle hangisinin kullanılacağına ilişkin tartışma yaklaşık yüz yıl sürmüştür. Bu felsefi farklılık, kısaca şöyle açıklanmaktadır: İngilizce ‘faction’ kelimesinin Latince kökü olan ‘facere’, yapmak, eylemde bulunmak anlamına gelmektedir ve somut gruplarla ilgili olgusal bir kavramdır. Bu somut gruplar (toplumsal - E. A. G:) ‘bütün’ün dışındadır ve eylemleri zararlıdır. Önemli olan ‘bütün’ün kendisidir. ‘Party’ kelimesinin latince kökü olan ‘partire’ (ya da ‘party’ ile aynı anlama gelen ‘sect’ kelimesinin latince kökü olan ‘secare’) kesmek, bölmek anlamına gelmektedir. Burada ‘party’ bir bütünün parçalarını belirtmektedir. Somut gruplarla ilgili olmaktan çok analitik bir kavram, ‘zihinsel bir kurgu’ (mental construct)dur. Halkı ya da toplumu ‘prensiplere’ göre bölmektedir. Partiler arasında, prensiplerinde ve düzenlerinde yansıyan ‘gerçek’ bir ayrılık söz konusudur. ‘Party’ kelimesinin Fransızca karşılığı olan ‘partager’ ise ‘paylaşmak’ anlamına gelmektedir. Bu çerçevede bir parçanın (part) ‘party’ olması durumunda iki zıt durumla karşılaşılmaktadır: Birincisi ‘bölünmek’ ikincisi ise ‘paylaşmak’tır. Bunun sonucunda 18. yüzyılın demokrasi kuramcıları, diğer partilerin üzerinde bir ‘memleket partisi’nin (country party) kurulmasını ve kamu çıkarını seslendirmesini gerekli görmüşlerdir (Sartori-1976/3-6, 14). Böylece de bir anlamda totaliter yönetimlere kapı açmışlardır. Modern demokrasilerin temel sorunu, bir ölçüde de ‘partileşmeden’, bölünmüş partiler arasındaki yıkıcı ‘paylaşım’ mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Bu mücadele bütün sesleri susturacak bir ‘ulusal parti’ kurulmadıkça da devam edecektir. Liberal düşünürler ise sorunları bu tür totaliter yollara gerek kalmaksızın çözebilecek nitelikte düşünceler sunmaktadır.